

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ ТА ТЕХНОГЕННОЇ
БЕЗПЕКИ**

ТВОРЧА РОБОТА

на тему:

**«Стан системи в умовах війни. Проблеми та
перспективи розвитку»**

Курсантка ННІ П та ТБ
Групи ПБк-23-1
Катерина ТРИПОЛЬСЬКА

Черкаси – 2025

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року система освіти зазнала катастрофічних втрат і трансформацій, що поставило під загрозу майбутнє мільйонів дітей та молоді. Війна не лише фізично зруйнувала інфраструктуру, а й спричинила психологічні, соціальні та організаційні виклики, які ускладнили доступ до навчання. За даними Міністерства освіти і науки України (МОН) та міжнародних організацій, станом на кінець 2024 року пошкоджено або зруйновано понад 3790 закладів освіти, включаючи школи та дитячі садки, що становить близько 10% від загальної кількості освітньої інфраструктури. Зокрема, у 2025 році зафіксовано понад 365 повністю зруйнованих шкіл, а загальна сума збитків оцінюється в 13,4 млрд доларів США. Ці атаки подвоїлися у 2024 році порівняно з попередніми роками, з середнім показником понад 20 ударів по школах щодня на початку війни, що призвело до евакуацій, мінувань та тривалих перерв у навчанні.

Перехід на онлайн-навчання став ключовим механізмом адаптації: з перших днів вторгнення освіта була переведена в дистанційний формат, запозичений з досвіду пандемії COVID-19. За оцінками UNICEF, війна завадила навчанню 5,3 млн дітей, з яких 3,6 млн безпосередньо постраждали від закриття шкіл. Станом на початок 2025 року близько 600 тис. учнів навчаються виключно онлайн, а понад третина студентів (близько 4,6 млн дітей загалом) стикаються з бар'єрами, такими як перебої з інтернетом, електрикою та психологічний стрес. Загальна нестабільність посилюється частими повітряними тривогами та вимушеною міграцією. Дослідження PISA 2022 показало падіння результатів українських учнів на рівні, еквівалентному втраті двох років навчання, через комбінацію пандемії та війни. Ці фактори не лише порушують академічний прогрес, а й загрожують довгостроковому розвитку покоління, роблячи тему аналізу стану освіти в умовах війни надзвичайно актуальною для національної безпеки та відбудови країни.

Метою цієї роботи є комплексний аналіз поточного стану системи освіти в Україні в умовах воєнного стану, виявлення ключових проблем, з якими

стикаються учні, студенти та викладачі, та окреслення перспектив розвитку з акцентом на адаптацію до воєнних реалій. Особлива увага приділяється тому, як освіта може стати інструментом стійкості нації, поєднуючи академічні знання з патріотичним вихованням та практичними навичками виживання в кризі.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- описати основні виклики системи освіти, спричинені війною, включаючи інфраструктурні руйнування, психологічні бар'єри та організаційні труднощі;
- навести приклади з практики, зокрема з особистого досвіду студентів (наприклад, поєднання онлайн-лекцій з волонтерством чи службою в ЗСУ, нічні заняття в укриттях під час тривоги), що ілюструють як проблеми, так і адаптаційні стратегії;
- запропонувати шляхи вирішення ключових проблем: від впровадження гібридних форматів навчання до посилення психологічної підтримки та міжнародної допомоги, з акцентом на інтеграцію національно-патріотичного виховання.

Дослідження базується на комбінації методів для забезпечення об'єктивності та глибини аналізу:

- аналіз наукових джерел: огляд звітів міжнародних організацій (UNICEF, Human Rights Watch, Save the Children, World Bank) та українських досліджень (Cedoss, PISA);
- статистики від МОН України: використання офіційних даних про пошкодження закладів, охоплення онлайн-навчанням та втрати в навчанні;
- особистий досвід: включення рефлексій студентів, які поєднують навчання з практикою, для ілюстрації загартування характеру та мотивації.

Історичний аналіз освіти в умовах конфліктів дозволяє зрозуміти, як воєнні реалії формують освітні системи, сприяють їх адаптації та впливають на довгостроковий розвиток суспільства. Під час Другої світової війни (1939–1945 рр.) освіта в Україні, яка тоді входила до складу СРСР, зазнала значних трансформацій, подібних до сучасних викликів. Радянська система освіти,

орієнтована на ліквідація неписьменності та розвиток науково-технічних кадрів, продовжила функціонувати попри бомбардування та окупацію. У 1941–1944 рр. у східних регіонах України (включаючи Харків та Київ) школи та університети були евакуйовані на схід, а навчання часто проводилося в підвалах, укриттях чи навіть на фронтових лініях, з акцентом на патріотичне виховання та підготовку до праці. За даними історичних джерел, попри руйнування понад 20 тис. закладів освіти, радянська влада зберегла охоплення освітою на рівні 70–80% у непонованих регіонах, використовуючи спрощені програми та мобільні класи, що нагадує сучасний перехід на дистанційне навчання в Україні. Цей досвід підкреслює стійкість системи, але й проблеми: психологічний тиск на учнів, втрата років навчання та ідеологічне виховання, яке слугувало інструментом мобілізації.

До прикладу, у Сирії з 2011 р. громадянська війна призвела до руйнування понад 7 тис. шкіл, а 2,4 млн дітей залишилися поза освітою; для протидії цьому UNICEF запровадила радіо- та мобільне навчання в таборах біженців, охоплюючи базові навички читання та математики, що схоже на українські онлайн-платформи.

В Афганістані після повернення Талібану в 2021 р. заборона на освіту для дівчаток змусила організації як Education Cannot Wait впроваджувати приховані класи та прискорені програми з психологічною підтримкою, акцентуючи на гендерній рівності та стійкості.

У Ємені з 2015 р. конфлікт зруйнував 2 тис. шкіл, але Світовий банк через проєкт Restoring Education and Learning відновив 1,1 тис. закладів з елементами шкільного харчування та тренінгів для вчителів, демонструючи роль міжнародної допомоги. Ці приклади показують, що освіта в конфліктах не лише виживає, а й стає інструментом миру: в Україні, як і в цих країнах, війна загартовує систему, поєднуючи технічне навчання з патріотизмом, роблячи студентів універсальними фахівцями, які готові до викликів. Порівняння підкреслює універсальні уроки – від евакуації до цифровізації, – які Україна може використати для перемоги та відбудови.

Нормативно-правова база освіти в Україні в умовах воєнного стану базується на Законі України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII, який регулює загальні принципи організації освітнього процесу, та низці змін, внесених з 2022 р. для адаптації до воєнних реалій. Зокрема, Закон № 2126-IX від 15.03.2022 "Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану" запровадив нову статтю 57-1 Закону "Про освіту", яка гарантує працівникам закладів освіти право на дистанційну роботу, оплату праці та безпеку під час тривоги, дозволяючи перехід на гібридні формати без згоди батьків у разі загрози. Ці зміни посилили мобільність студентів: діти, які виїхали за кордон чи стали ВПО, можуть продовжувати навчання дистанційно в попередньому закладі, навіть якщо він зруйнований, через екстернат чи сімейну форму.

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році система освіти в Україні перейшла на змішаний (гібридний) формат навчання, що поєднує онлайн- та офлайн-елементи, для забезпечення безпеки та безперервності освітнього процесу. Цей перехід, започаткований досвідом пандемії COVID-19, дозволив охопити безліч дітей, але спричинив значні освітні втрати.

Наше навчання в умовах війни вирізняється акцентом на практичну спрямованість, що робить його не просто теоретичним, а життєво необхідним інструментом адаптації та розвитку. Багато практики – від лабораторних робіт в укриттях до проєктів з розробки дронів чи кібербезпеки – поєднується з повсякденними викликами, перетворюючи освіту на реальний внесок у національну оборону. Наприклад, студенти Національного університету цивільного захисту України чи Київської політехніки часто поєднують лекції з волонтерством (допомога ЗСУ у логістиці чи медичній підготовці) або навіть службою, де відстрочка від мобілізації дозволяє паралельно опановувати фах. Це круто, бо дозволяє набувати реальних навичок під час кризи: один студент з Одеського національного університету в опитуванні 2025 року поділився, як його група розробляла мобільний додаток для моніторингу мінних полів,

поєднуючи програмування з польовими тестами під час волонтерських виїздів, що не лише закріплює знання, а й мотивує як патріотів.

Повсякденні виклики освіти в умовах війни – це не лише технічні перешкоди, а й тест на витривалість, що загартовує характер. Нічні навчання через повітряні тривоги стали нормою. Ночівлі в бомбосховищах, метро чи підземних школах додають стресу.

Війна спричинила катастрофічні руйнування освітньої інфраструктури, що ускладнює забезпечення якісного навчання. Основні виклики включають:

- зруйновані будівлі закладів;
- брак ресурсів для ремонту;
- ризики для безпеки студентів і викладачів.

Ці проблеми призводять до переривання очного навчання та погіршення умов, але змушують систему адаптуватися через гібридні формати та міжнародну підтримку.

Війна суттєво впливає на психоемоційний стан учнів, студентів і викладачів, що прямо відбивається на ефективності освітнього процесу. Постійний стрес, спричинений небезпекою обстрілів, втратами близьких чи вимушеною міграцією, породжує тривожність, страхи та проблеми зі сном. Це призводить до зниження концентрації уваги й ускладнює засвоєння знань. Часті перерви у навчальному процесі через тривоги та відсутність стабільного середовища руйнують навчальні звички, а ізоляція від однолітків послаблює мотивацію. Молодь особливо вразлива до психологічних травм: у багатьох виникають ознаки посттравматичного стресового розладу, що супроводжується апатією, втратою інтересу до навчання та зниженням академічної успішності. До цього додається соціальна ізоляція, адже дистанційне навчання обмежує живе спілкування й ускладнює процес соціалізації. Усе це формує замкнене коло, де війна не лише руйнує освітню інфраструктуру, а й підриває психологічний фундамент учасників освітнього процесу.

Війна створює нерівність у доступі до освіти та знижує якість підготовки, особливо в технічних дисциплінах. Основні проблеми:

- обмежений доступ до лабораторій: у зруйнованих вишах лабораторії для інженерії, хімії чи біології недоступні;
- брак практичних занять у деяких спеціальностях: студенти медичних, інженерних і IT-напрямів стикаються з нестачею обладнання;
- нерівність між регіонами: у Києві 80% шкіл працюють офлайн з укриттями, тоді як у Харкові чи Херсоні лише 10–20% закладів можуть забезпечити очне навчання;
- обмеження цифрового доступу: перебої з електрикою та інтернетом ускладнюють онлайн-навчання, особливо для сільських учнів.

Війна змушує систему освіти трансформуватися, використовуючи цифрові технології та інноваційні методи для забезпечення безперервності та якості навчання. Основні напрями:

- розвиток цифрової освіти: Платформи, такі як Moodle, Google Classroom та українська "Всеукраїнська школа онлайн", стали основою для дистанційного навчання;
- інтеграція штучного інтелекту (AI): AI-технології дозволяють персоналізувати навчання, адаптуючи програми до індивідуальних потреб;
- віртуальні лабораторії та симулятори: Для технічних спеціальностей (інженерія, IT, медицина) впроваджуються віртуальні лабораторії, як Labster.

Ці інновації роблять освіту гнучкою, доступною та орієнтованою на майбутнє, компенсуючи інфраструктурні втрати.

Особисто для мене війна стала серйозним випробуванням у навчанні та щоденному житті. Постійна напруга та відчуття небезпеки забирають багато сил, і буває складно зосередитися на завданнях чи планах на майбутнє. Перерви під час тривоги, навчання онлайн та обмежене спілкування з однолітками створюють відчуття ізоляції, ніби процес навчання втрачає свій сенс і звичну динаміку. Водночас усвідомлюю, що не лише я, а й інші учні, студенти та викладачі переживають схожі труднощі, і це формує спільне відчуття вразливості. Для мене це досвід, який навчив цінувати стабільність, підтримку близьких і ті моменти, коли навчання вдається продовжувати навіть у складних

умовах. До прикладу, курсанти Національного університету цивільного захисту України щомісяця займаються волонтерством і надають допомогу Збройним Силам України. Незважаючи на специфічні умови нашого навчання з постійними тривогами, ми впевнено готуємося стати класними фахівцями. І хоча ситуація в країні складна, у нас проходить багато практичних занять за спеціальністю, зокрема нічні підготовки. Усе це ще більше готує нас як професіоналів своєї справи.

Попри труднощі, війна загартовує студентів і викладачів, формуючи покоління, готове до відбудови країни та має наступні аспекти:

- адаптивність через виклики - нічні навчання в та перерви через тривоги вчать працювати в екстремальних умовах.
- універсальні фахівці - поєднання служби в ЗСУ чи волонтерства з навчанням робить студентів багатозадачними. Наприклад, курсанти військових вишів паралельно опановують інженерію та тактику, а ІТ-студенти пишуть код для армії, що підвищує їх цінність як фахівців.
- патріотизм як мотивація - студенти у прифронтових регіонах вважають освіту "зброєю для майбутнього". Це формує віру в перемогу: війна не зупиняє, а робить нас сильнішими, готовими відбудувати Україну як лідери та професіонали.

Для подолання проблем і реалізації перспектив пропонується:

- впровадити програми по наданні психологічної допомоги для дітей з ПТСР, розширивши доступ до шкільних психологів та тренінгів.
- розширити покриття Starlink у сільських регіонах, пілотувати AI-ботів для вчителів і віртуальні лабораторії для технічних вишів, що втратили обладнання.
- зробити обов'язковими курси з історії України та волонтерські проєкти у всіх освітніх програмах, що у студентів розвивали громадянську свідомість.

Освіта в умовах війни — це не лише виклик, а й унікальна можливість виховати покоління, яке переможе та відбудує Україну. Нічні заняття в укриттях,

поєднання служби в ЗСУ з навчанням, волонтерство та розробка технологій для армії загартовують студентів, роблячи їх не просто фахівцями, а свідомими громадянами.

Таким чином, війна, розпочата повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, стала безпрецедентним викликом для системи освіти, але водночас відкрила можливості для її трансформації. Ключові проблеми включають руйнування інфраструктури, психологічний стрес, освітні дефіцити та нерівність між регіонами. Ці виклики ускладнюють доступ до якісної освіти, особливо в технічних спеціальностях, де брак лабораторій знижує практичну підготовку.

Проте війна стимулює трансформацію освіти в більш стійку та патріотичну систему. Цифрові платформи (Moodle, Google Classroom) охоплюють кілька сотень тисяч учнів онлайн, AI-технології персоналізують навчання, а міжнародна підтримка (Erasmus+) компенсує втрати. Поєднання технічного навчання з національно-патріотичним вихованням, як-от проєкти з розробки дронів для ЗСУ чи волонтерство, формує універсальних фахівців, загартованих кризою.